

Başvuru: 01.04.18

Kabul: 07.06.18

Atıf: Çıvgın, Ayşe Gül. "Savaştan Sürekli Barışa: Platon ve Kant". *Temaşa Felsefe Dergisi*, 9 (2018), 109-127.

Savaştan Sürekli Barışa: Platon ve Kant

Ayşe Gül Çıvgın¹

Öz

Platon ya filozofun kral ya da kralın filozof olması gerektiğini, zira filozof kralın akıl gücü ile iktidar gücünün kendisinde bir araya geldiği devletin yönünü tayin eden önder olduğunu düşünür. Kendi ruhsal birliği ve bütünlüğünü sağlayan adil bir filozof kralın yöneteceği devlette de adalet hüküm sürecek, devletin birlik ve bütünlüğü sağlanarak bekası temin edilecektir. Bu sayede çatışmaların, ayrılıkların, savaşların önüne geçilecek, iç huzur ve barış tesis edilerek her bir yurttaşın güven içinde huzurlu ve mutlu bir yaşam sürmesi mümkün hale gelecektir. Platon'un aksine Kant ise filozofun kral ya da kralın filozof olmasını beklememek ve dilememek gerektiğini, zira iktidarda olmanın aklın yargıda bulunma yeteneğini tümüyle bozduğunu, engellediğini düşünür. Yine de politikacıların devlet işlerini düzenlerken filozofların tavsiyelerine kulak vermelerini, izledikleri politikayı hak ve ahlak ilkelerine tabi kılmalarını önerir. Nitekim bu yolla, düşmanlıkların, çatışmaların, ayrılıkların son bulması, sadece iç barışın değil, fakat devletler arasında da uzun vadede gerçekleşebilecek olan sürekli bir barışın hüküm sürmesi mümkün olabilir. Platon, barışın ve adaletin kendisinde zuhur ettiği ideal bir devletin tesis edilebileceğini, Kant ise devletler arasında sürekli bir barışın mümkün olabileceğini ileri sürer. Bu çalışmada, Platon'un *Devlet*, Kant'ın *Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme* adlı eserleri ekseninde savaş ve barışa dair görüşlerinin serimlenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Platon, Kant, Savaş, Barış, Sürekli Barış, Politika.

From War to Perpetual Peace: Plato and Kant

Abstract

Plato thinks that either philosopher must be king or king must be a philosopher, because the philosopher sees the king as a leader who determines the direction of the state in which the power of the king and the power of power meet in himself. Justice will also rule in the state

¹ Doktor Öğretim Üyesi, Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü. acivgin@bartin.edu.tr

governed by a just philosopher king who provides his own spiritual unity and integrity, and the continuity of the state will be provided by providing its unity and integrity. By this way, conflicts, separations, wars will be prevented and it will be possible for each citizen to live a peaceful and happy life with confidence by establishing inner peace and serenity. Contrary to Plato, Kant thinks that it should not be expected or wished a philosopher to be a king, or a king to be a philosopher as according to him being in power totally ruins and prevents the ability of the mind to judge. Indeed, in this way, the ending of hostilities, conflicts and separations may be possible not only for domestic peace, but also for a perpetual peace between the states, which can take place in the long run. Plato argues that an ideal republic of peace and justice can be established while Kant argues that a perpetual peace among states can be possible. In this study, it is aimed to evaluate Plato's views on war and peace based on the works called *The Republic* by Plato and *Toward Perpetual Peace: A Philosophical Project* by Kant.

Keywords: Plato, Kant, War, Peace, Perpetual Peace, Politics.

Giriş

Platon *Devlet (Politeia)* adlı eserinde düzenli bir toplumun veya devletin ortaya çıkış nedenini, insanların kendi kendilerine yetememesi, ihtiyaçlarını karşılamak için başkalarına gereksinim duyması olarak açıklar. İnsan varlığını sürdürmek için gereksinim duyduğu yiyecek, giyecek ve barınma gibi en temel fizyolojik ihtiyaçlarını bile tek başına karşılayamayan, başka insanların yardımına muhtaç bir varlıktır. Platon, birçok eksikliğin/ihtiyacın insanların bir araya gelmesine ve yardımlaşarak bir ortaklık içinde yaşamalarına neden olduğunu düşünür.² Üstelik ona göre insanlar yaratılışları gereği farklı işleri yapmaya yeteneklidir.³ İnsanların yetenekli oldukları işleri icra etmesini mümkün kılacak şekilde iş bölümüne gitmeleri ise tüm dikkatlerini, enerjilerini ve zamanlarını yaptıkları işlere vermelerini sağlamış, böylece yapılan işler hem daha iyi ve başarılı hem de daha kolay gerçekleştirilmiştir. Platon'un bu konudaki görüşleri, uzmanlaşma/ihtisas fikrinin de zeminini oluşturmaktadır. İş bölümü-iş birliği ihtiyacı, devlete ait temel faaliyetlerin, toplumsal sınıfların ve bugünkü anlamda zanaatların, mesleklerin ortaya çıkışının da en önemli sebeplerinden biridir. İnsanların iş bölümü yaparak kendi yatkın oldukları işlerde uzmanlaşması, toplum içinde organik, doğal bir dayanışma yarattığı için toplumsal birliğin ve barışın daha sağlam bir biçimde kurulmasını da temin etmiştir. Ancak bunun temin edilmesiyle, yani herkesin kendi işini en iyi şekilde yapması ve bir başkasının işine karışmamasıyla devlet içinde adalet tecelli etmiştir. Şu hâlde Platon devleti ya da toplumu, tek tek bireylerden oluşan bir kurum olarak görmekte ve her iyi yurttaşın adil olmak için gayret sarf etmesi gerektiğini, benzer bir biçimde de adil yurttaşlardan oluşan toplum ya da devletin de kendiliğinden iyi ve adil bir devlet olacağını düşünmektedir.⁴ Nitekim o, bir arada yaşayan yurttaşların kendilerini, bir tek canlı bütünün, bir organizmanın organları olarak duymalarını istemiş, benzer bir biçimde devleti de bu organların toplamı olan tek bir organizma olarak tasarlamıştır.⁵ Dolayısıyla Platon'un düşünce sisteminde devlet, yapay ya da sözleşmeyle sonradan oluşturulmuş bir kurum değil, tam aksine insanın temel gereksinimleri nedeniyle ortaya çıkmış doğal bir kurum, bir organizmadır.

² Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008), 369b-c.

³ Platon, *Devlet*, 370b.

⁴ Arslan Topakkaya, "Adalet Kavramı Bağlamında Aristoteles-Platon Karşılaştırması", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2008), 32.

⁵ Kâmiran Birand, *İlkçağ Felsefesi Tarihi* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1958), 64.

Platon'un aksine Kant'ın düşünce sisteminde düzenli bir toplumun veya devletin ortaya çıkışı sözleşmeye dayanır. Devletin olmadığı doğa durumu Kant'a göre barış değil, fakat henüz ilan edilmemiş olsa bile her an patlamaya hazır bir savaş durumuna karşılık gelir.⁶ Bu durumda insanlar, güvenliklerini teminat altına alacak yasal düzenlemelerden, haklarını arayabilecekleri hukuka uygun yargılamalarda bulunabilecek mahkemelerden yoksun olarak yaşarlar, dolayısıyla sürekli olarak başkalarının tehditlerine maruz kalırlar. Böyle bir yasasızlık hali içinde her insan, haklarını güç kullanarak ve zorla elde edebileceği araçlara başvurarak elde etmeye çalışabilir. İşte Kant'a göre bu acı verici ve zorunlu araç savaştan başka bir şey değildir. Savaş, devletin, hukukun olmadığı doğa durumunda insanların haklarını güç kullanarak ve zorla elde etmesinin bir yoludur. Dolayısıyla ancak doğa durumundan devlet düzenine geçilmesiyle meşru hukuk düzeninin kurulması, toplumsal olarak zorlayıcı olan akli standartların oluşması, politik devletin veya sivil toplumun medeni hukuk, ceza hukuku gibi hak standartlarına ulaşılması, kısaca barışın gerçekleşmesi mümkün hale gelir. Şu hâlde sözleşme, toplumsallaşmayı ve barışı aynı anda ve birlikte tesis eder.

Öyleyse Kant için devlet, potansiyel savaş durumu olan doğa durumundan barış durumu olan hukuk-yasa durumuna geçmek anlamına gelir.⁷ Bu bağlamda da Kant, Platon'dan farklı olarak, devletin ortaya çıkışını Hobbes, Locke, Rousseau ve diğer modern politika kuramcıları gibi sözleşmeye dayandırır. Ancak onlar, "kişiler arasındaki doğa durumunu aşmakla yetinerek, politika felsefesinin bir devletin sınırlarında sona erdiğini kabul ederler. Buna karşılık Kant'ta, politika felsefesi bir devletin sınırlarının ötesine ulaşır ve adil bir dünya barışı düzenini 'en yüksek politik iyi' olarak sunup, onu insanın en önemli hedefi haline getirir."⁸ Dolayısıyla barış, bir yandan insanların diğer yandan devletlerin adile ve ahlâki varoluşunu tümüyle gerçekleştirebilmesini mümkün kılması bakımından "politikadaki en üst iyidir, çünkü pratik akıl savaşı mutlak olarak yasaklamaktadır."⁹

Platon her ne kadar devletin doğal bir kurum olduğu görüşünde de olsa, *Devlet* diyalogunda, ilginç bir biçimde Glaukon'un ağzından, gerek Kant'ın gerekse diğer modern politika kuramcıların sözleşmecî görüşlerini önceleyecek, hatta onlara kay-

⁶ Immanuel Kant, "Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme", çev. Nejat Bozkurt, *Kant: Seçilmiş Yazılar* içinde, haz. Nejat Bozkurt (İstanbul: Say Yayınları, 2005), 287.

⁷ L. Strauss and J. Cropsey, *History of Political Philosophy* (Chicago and London: The University of Chicago Press, 1987), 582.

⁸ Wolfgang Kersting, "Politika, Özgürlük ve Düzen: Kant'ın Politika Felsefesi", *Kant Felsefesinin Politik Evreni* içinde, der. Hakan Çörekçiöğlü (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), 77.

⁹ L. Strauss and J. Cropsey, *History of Political Philosophy*, 584.

nak teşkil edecek kimi fikirler ileri sürer. Glaukon insanların “haksızlığa uğramaktan sakınamayacaklarını, haksızlık etmemeyi de her zaman beceremeyeceklerini anlayınca”, kimsenin haksızlık yapmaması ve haksızlığa da uğramaması için “bir anlaşmaya varmayı düşünmüşler, kanun koymuşlar” demektedir.¹⁰ Şu hâlde, insanların sözleşme yapmalarının nedeni, birlikte yaşama zorunluluğu ve yaşam içinde her zaman haksızlık etmekten ya da haksızlığa uğramaktan kurtulmaya güçlerinin yetmemesidir. Çünkü insanlar her zaman sahip olduklarından daha fazlasını elde etmek isteyen, güç ve iktidar peşinde koşan, bu uğurda da başkasına zarar vermeyi, haksızlık etmeyi göze alan varlıklardır. İnsanları bundan alıkoyacak tek şey, eşitliği sağlayan yasalardır.

1. Savaştan Sürekli Barışa: Platon ve Kant

Platon, ilk başta kendilerine yetemeyen, başkalarına ihtiyaç duyan insanların iş paylaşımı-iş bölümü yaparak bir araya gelmeleriyle meydana getirdikleri toplumun zamanla gelişip büyüyeceğini, gelişip büyüdükçe de insanların yiyecek, giyecek, barınma gibi temel ihtiyaçlarıyla yetinemez olacaklarını ileri sürer. Bu durum toplumda yeni işlerin ve sınıfların ortaya çıkmasıyla sonuçlanır.¹¹ Toplumun giderek büyümesi, nüfusun artması, zorunlu gereksinimler dışındaki şeylere ihtiyaç duyulması, lüks tüketimin ortaya çıkması, ihtiyaçtan fazla mal-mülk edinme hırsı üzerinde yaşanan, yurt edinilen toprakların yetmemesine neden olur. Otlaklar, topraklar yetmeyince komşununkiler ele geçirmek istenir, bunun sonucunda da savaşlar ve çatışmalar ortaya çıkar.

Platon’a göre savaş, gerek tek tek insanların gerekse toplumların yaşamında da bütün kötülüklerin kaynağı olan başkalarından çok mal-mülk edinme hırsından kaynaklanır.¹² Bu nedenle hem devletin varlığını korumak hem yeni topraklar edinerek ihtiyaçları karşılamak için savaşacak askere ihtiyaç duyulur.¹³ Savaşlar bir yandan yeni topraklar kazanmak diğer yandan da mevcut toprakları muhafaza etmek için devletin varlık ve bekasını korunmak amacıyla yapılır. Ancak hangi amaçla olursa olsun Platon’a göre savaş ve ayaklanma, aşağılık ve kötü bir şeydir. İnsan bunlara ihtiyaç duymamalı, barış ve karşılıklı iyi niyet dilemelidir.¹⁴

¹⁰ Platon, *Devlet*, 359a.

¹¹ Platon, *Devlet*, 373b.

¹² Platon, *Devlet*, 373e.

¹³ Platon, *Devlet*, 373a-e.

¹⁴ Platon, *Yasalar*, çev. Candan Şentuna ve Saffet Babür (İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2007), 628c-d.

Kısaca değinildiği üzere Kant'ta ise savaş, yasama ve yargılama ile hukuku uygulama yetkileri olan devlet kurumlarının olmadığı doğa durumunda, insanların kendi güvenliklerini bizzat kendilerinin sağlamaya, haklarını kendilerinin aramaya ve korumaya çalışmasının zora ve güce dayalı bir aracı olarak tanımlanır. Çünkü böyle bir durumda herkes kendi başına yasa koyucu ve yargıçtır. “Doğa durumunda bulunan bir insan ya da ulus, yanımda bir komşu olarak bulunması yüzünden, benim güvenliğimi tehlikeye atar ve beni eylemli olarak (*facto*) olmasa bile, içinde bulunduğumuz durumun yasadışı, yasanın bulunmayışı (*statü iniusto*) nedeniyle, devamlı bir tehditle karşı karşıya bırakır” diyen Kant, doğa durumunu fiili olarak ilan edilmemiş olsa bile her an ortaya çıkabilecek bir savaş durumu olarak değerlendirir.¹⁵ Demek ki insanlar edimsel bir tehdit altında ya da savaşta bulunmasalar bile, sırf doğa durumunda bulunmak nedeniyle güvenliklerinden endişe duyarak korku içinde yaşamlarını sürdürürler. Nitekim doğa, “insan soyu için neyin iyi olduğunu insanın kendisinden daha iyi bildiğinden”, barış ve huzur isteğinin karşısına “bir tür bencillik dürtüsü koymuştur. Bu gerilim insanı savaş ve anlaşmazlıklara sürükler.”¹⁶ Bir başka ifadeyle “doğa, tam da insan doğasına içkin olan eğilimleri, insanlığın saygın ama aciz kalan genel iradesinin amaçlarını gerçekleştirmek için kullanır. Bencillik, savaşa ve aç gözlülüğe sevk eder, fakat eş zamanlı olarak, saldırganlık ve tahahı etkisizleştiren karşı önlemlere kaynaklık ederek barışa ve refaha doğru ilerlememizi sağlar.”¹⁷ Bu nedenledir ki Kant'a göre barış, salt teorik bir kehanet ya da bir hayal mahsulü değil, doğanın gereği olan bir mükellefiyettir.¹⁸

Kant, barışı engelleyen sadece fiili ve açık bir şiddet olmadığı, doğa durumunda sırf saldırı tehdidinin bile barışı ortadan kaldıran bir durum olduğu görüşünü Hobbes'tan almıştır. Kant'a göre, Hobbes'un iddia ettiği gibi doğa durumu haksızlık ve zorbalık durumudur ve yasaya itaat etmek için zorunlu olarak terk edilmelidir. Dolayısıyla Kant'ta doğa durumu ile hukuka dayalı durum arasındaki fark, insanların edimsel ya da olgusal olarak ne kadar iyi ya da kötü niyetlerle eylemde bulunabileceklerinden tümüyle bağımsızdır. Doğa durumundan sivil topluma geçişle birlikte, insanlar birbirlerinin kişisel güvenliğini tehlikeye atmayacaklarının, birbirlerine karşı düşmanca davranmayacaklarının sözünü vermişlerdir. Bu söz, birlikte yaşayan insanların ortak yasalara bağlı kalacaklarına dair bir sözleşme

¹⁵ Kant, “Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme”, 287.

¹⁶ Macit Gökberk, *Kant ile Herder'in Tarih Anlayışları* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997), 28.

¹⁷ Pierre Hassner, “Immanuel Kant Ahlâk ve Politika İlişkisi”, *Kant Felsefesinin Politik Evreni* içinde, der. Hakan Çörekçioğlu (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), 102.

¹⁸ H. Kaan Ökten, “Kant'ta Barışın Yazgısallığı”, *Barışın Felsefesi 200. Ölüm Yıldönümünde Kant* içinde, haz. İoanna Kuçuradi (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2006), 127.

demektir. Şu hâlde Kant'ta barış ilk kez, doğa durumundan sivil topluma geçişle, potansiyel savaş tehdidinin bertaraf edilmesiyle insanların birbirlerinin güvenliğini tehlikeye atmayacakları, birbirleri için tehdit oluşturmayacakları, kısaca düşmanlık yapmayacakları bir kamu hukuku içinde olmakla tesis edilmiştir. Bu bağlamda barış, kişilerin haklarının bir devletin vatandaşı olmak bakımından sahip oldukları yurttaşlık haklarıyla kamu hukukuyla güvence altına alınması anlamına gelir. Kısaca barış, bir hukuk düzeni olarak görülebilir.

Bununla birlikte Kant için kalıcı barış meselesi sadece tek bir devlet için değil, devletler arasında da potansiyel savaş durumu olan doğa durumundan barış durumu olan hukuksal düzene geçme meselesidir. Bireyler arasındaki doğa duruma benzer biçimde uluslar arasındaki doğa durumu da hukuksal düzene geçebilmek için terk edilmesi gereken bir durumdur. Çünkü haklar sadece devletler arasındaki evrensel birlik ile kesin biçimde elde edilebilir ve bu birlik ise gerçek bir barış durumu meydana getirebilir.¹⁹ Kant işte bu meseleyi, sürekli barışın tesisi olarak ele alır. Nitekim doğa durumunda yaşanan güvensizlik, tehdit, kötülükler nasıl ki insanları yurttaşlık anayasası altına girmeye zorlamışsa aynı şey “devletlerin barbarca özgürlüğü” için de geçerlidir:

“(...) çünkü doğal yeteneklerin tam gelişimi burada da her yurttaş devletinin bütün kaynaklarını başkalarına karşı silahlanmak için harcamasıyla ve savaşın sebep olduğu yağmalarla —ama en çok da savaş için daima hazır olma zorunluluğuyla— geri bırakılırken, bundan doğan kötülüklerin yararlı bir etkisi olmuştur da. Bu kötülükler insan türünü, özünde sağlıklı olan ve devletlerin özgürlüklerinden dolayı meydana gelen devletler arası düşmanlığı düzene sokacak bir denge yasası bulmaya zorlar.”²⁰

Dolayısıyla süreç hem insanların hem de devletlerin özgürlüğün vahşice yaşandığı doğa durumundan özgürlüğün yasal güvence altına alındığı hukuksal düzene, anayasal devlete ya da uygarlığa doğru geçişi olarak yorumlanabilir. Bu geçiş ise genel anlamda barışın temel gerekçesidir.

Platon'un devlet anlayışında ise her şey devletin varlık ve bekasının korunmasıyla ilgili olduğu için bu birliği ve dirliği sağlamak ve korumakla görevli askerler/koruyucu sınıfının özel bir yeri ve önemi vardır. Platon, her yurttaşın asker olduğu bir yurttaşlar ordusu anlayışına sahip değildir. Zira her şeyden önce herkes asker

¹⁹ Immanuel Kant, *The Metaphysics of Morals*, trans. Mary Gregor (New York: Cambridge University Press, 1991), 350.

²⁰ Immanuel Kant, “Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi”, çev. Uluğ Nutku, *Felsefe Yazıları Dizisi 4* içinde, ed. Selahattin Hilav (İstanbul: Yazko, 1982), 125.

olmaya uygun değildir; asker olacak kişilerin savaştacak yetenek ve özelliklere sahip olması beklenir. Bu hususu Platon, askerler ile cins köpekler arasında bir analogiye dayandırarak açıklar. Nasıl ki cins bir köpek, düşmanı sezebilecek keskin duyuya, sezer sezmez de kovalayabilecek çevikliğe ve yakalayınca da mücadele edebilecek güce sahipse toplumu koruyacak askerler de benzer özelliklere sahip olmalıdır.²¹ Ancak askerlerin görevi yalnızca düşmana karşı çıkmak değil, aynı zamanda kendi yurttaşlarını da korumak olduğundan onların düşmana karşı acımasız kendi yurttaşlarına karşı ise yumuşak huylu olmaları önemlidir. Askerler bedensel olarak güçlü, kuvvetli, çevik olmalarının yanı sıra dostu düşmanı birbirinden ayırt edebilecek bilgiye sahip, bilmeye ve öğrenmeye meraklı olmalıdır. Dolayısıyla öğrenme sevgisine sahip olmak bakımından askerler, aslen filozof yaradılışlı kişilerdir.²² Platon'un devletinde, devletin asıl muhafızları ve koruyucuları olan ve bu yönde kararlar alarak kenti yönetecek olan filozof kralların, asker sınıfı içindeki en tecrübeli, en iyi eğitim görmüş kişiler arasından seçilmesinin gerekçesi de budur.

Platon'un düşünce sisteminde, insanların hangi işi yapacaklarının belirlenmesinde doğal yetenek ve eğilimlerinin yanında aldıkları eğitimin de büyük bir önemi vardır. Üstelik eğitim sadece tek tek kişileri değil, toplumun bütününe ilgilendiren bir meseledir, bu yüzden eğitim sisteminde geçerli olan ve gözetilecek biricik ölçüt yine devletin çıkarı, birlik ve bütünlüğüdür. Bu yüzden devlette her bir yurttaşın eğitimi önemli olmakla birlikte, özellikle askerler sınıfının eğitimi daha büyük bir önem taşır. Savaşçı olacaklar, daha çocukluklarından itibaren çok sıkı bir biçimde bedenlen idman ve ruhen müzik eğitimine tabi tutulmalıdır. Ancak kime, neyin, nasıl öğretileceğine karar verecek olan, dahası çocuklara, yetişkinlere anlatılacak ya da anlatılmayacak hikâyeleri/mitleri belirleyecek ya da sansür uygulayacak olan devletin önderleridir. Devlet adamları, devletin varlığı ve birlikteliğini temin için vatandaşlarına ya da düşmanlarına karşı yalan söyleyebilme hakkına sahiptir.²³

Özellikle çocukların bedenlerinden önce ruhlarının istendik bir şekilde ve devletin temel ideolojisine uygun olarak yoğrulmaları ve kalıba sokularak şekillendirilmesi, kısaca formasyon kazandırılması gerekir. Bu nedenle her akla gelenin söylendiği, ahlâka, erdemlere ters hikâyelerin anlatılması doğru değildir; onlara sıkı bir biçimde sansür uygulanmalıdır. Nitekim Antik Yunan şairlerinin "hikâyelerin hepsi cinayetle, enestle, zulümle ve ihanetle doluydu; herkes kontrolsüz arzuları-

²¹ Platon, *Devlet*, 375a-e.

²² Platon, *Devlet*, 365a-376c.

²³ Platon, *Devlet*, 389b.

nın, zayıflığının, namertliğinin ve fesatlığının kurbanı oluyordu. Böyle bir malzemeyi durmadan tekrarlamak, olgunlaşmamış ve cılız zihinler tarafından taklit edilmeye sebebiyet verirdi. Sansür tek çıkış noktasıydı.²⁴ Mesela askerlere nefretin, kinin kötü ve günah olduğuna inandırmak için Tanrıların Tanrılarla savaştıklarına, birbirlerine tuzaklar kurduklarına dair hikâyeler değil, onların iyi olduklarını ve yalnız iyi şeylerin sebebi olduklarını içeren hikâyeler anlatılmalıdır.²⁵ Benzer bir biçimde askerlerin cesur ve dini bütün kimseler olmaları için hikâyelerde, ölümden ve ölümden sonraki hayattan korkmamalarını sağlayacak, öte dünyayı kötü ve korkunç bir yer olarak değil de güzel ve övülecek bir yer olduğuna ikna edecek konulara yer verilmelidir.

Savaşçıların cesur, akli başında, mala-mülke ve maddi şeylere değer vermeyen kişiler olarak yetiştirilmeleri, bunun içinde kendilerini sadece yapacakları işe vermeleri, başka işlerle uğraşmamaları temin edilmelidir. Bu husus Platon'a göre sadece askerler için değil, toplumun tümü için geçerlidir. Toplumda herkesin belli bir yeri ve belli bir faaliyeti olmalıdır. "Kunduracı kunduracıdır. Kunduracılıktan başka bir de kaptanlık yapmaz. Çiftçi çiftçidir, çiftçilikten başka bir de yargıçlık etmez, asker askerdir, askerlik ederken alım satımla da uğraşmaz" diyen Platon, herkesin kendi üzerine düşen işi en iyi şekilde yapmasını, bir başkasının işine karışmamasını salık verir.²⁶ Çünkü ancak bu şekilde adil bir düzenin tesis edilmesi mümkün hale gelir. Adil bir düzen ise herkesin kendi işini yapmasını sağlayacak yasaların konulmasıyla ve bir kez daha bir başkasına öykünmeyi ya da onu taklit etmeyi önleyecek bir eğitimle sağlanabilir. Mesela savaşçılar sadece cesaret, bilgelik, ölçülülük gibi erdemlere uygun bir eğitim almalı ve sadece bu erdemlere öykünecek şekilde yetiştirilmelidir.²⁷

Bununla birlikte Platon'un devletinde müzik de önemli bir eğitim aracıdır. Çünkü müzik, insanın ruhuna işleyen, yükseltip yücelmesini sağlayan, özünü güzelleştiren, güzeli aramasına neden olan bir etkiye sahiptir. Hiçbir şey insan ruhuna ritim ve düzen kadar işlemediğinden müzik insanı asıl güzelliğin sevgisine götürmektedir.²⁸ Dolayısıyla müzik eğitimi alan kişi ölçülü ve düzenli olmakta, böylelikle her tür aşırılık karşısında sağduyuyu elden bırakmamaktadır. Platon için beden eğitimi,

²⁴ Eric A. Havelock, *Platon Filozof Şaire Karşı*, çev. Adem Beyaz (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2015), 30.

²⁵ Platon, *Devlet*, 378a-379d.

²⁶ Platon, *Devlet*, 398 a-b.

²⁷ Platon, *Devlet*, 395c.

²⁸ Platon, *Devlet*, 401e.

müzik eğitimine benzerdir. Özellikle askerlerin sürekli idmanlar talimler yapmalarını, “köpekler gibi, hep uyanık olmaları, iyi görmeleri, iyi işitmeleri, seferde değişik yiyecek içeceğe, güneş çarpmalarına, karakışa, fırtınalara dayanmalarını” sağlayacak şekilde yetiştirilmeleri gerekir.²⁹ Bunun yanında askerlerin yiyecek, içecekleri sade ve çeşitlilikten uzak olmalıdır. Çünkü çeşitlilik insanın ruhunda düzensizliğe, bedeninde bozulmasına yol açarken sadelik, kişiye düzen, bedenine de sağlık verir.³⁰ Görüleceği üzere Platon’da ister müzik isterse beden eğitimi olsun her şey tümüyle ruhu eğitmek içindir.³¹ Zira sadece beden eğitimi kişiyi sert ve kaba, sadece müzik eğitimi ise fazla yumuşak ve duygusal kıldığından ancak her ikisini birlikte alan kişi ölçülülük ve düzen hakkında gerçek bir fikre sahip olabilir ve bunu da davranışlarına uygulayabilir. Bununla birlikte Platon’a göre söz konusu eğitimi alan askerler içinden de, “savaşlarda, acılarda, zor işlerde” ya da tam aksine “insanı sürükleyen zevkler içinde” sürekli denenen, fakat aldığı eğitime uygun bir biçimde ölçülü ve düzenli kalmasını bilen, hem kendisi hem de devlet için en yararlı olanın ne olduğunu kavrayabilen, devletin önderi, filozof kral olacaktır. Bu eksende filozof kral, devletin asıl koruyucusu ve muhafızı olarak hem devletin adil olmasının hem de varlık ve birliğin garantisidir.³²

Platon devletinde hem insanlar arasındaki sınıfsal farklılıkları açıklamak, hem de onları bir arada yaşamaya motive etmek için bir Fenike mitosuna başvurur. Bu mitosta vatan, toprak birliği üzerinden tesis edilerek vatandaşlar arasındaki farklılıklar kardeşlik ve soy bağıyla aşılmaya çalışılır. Bu organik birlik ve bütünlük bağı aynı zamanda vatandaşlar arasındaki birlik ve dirliğin, huzur ve barışın da kaynağı olarak kullanılır. Bir başka açıdan ise bu mitos “büyük bir korkuyu da yaymaya hizmet etmektedir: Eğer herhangi bir sınıf, kendi rolü dışındaki bir role soyunursa, bir birlik olarak devlet ortadan kalkacaktır!”³³

“Gerçekte siz, silahlarınızın, bütün eşyalarınızla birlikte yerin altında yetiştiniz, yoğrulduunuz. Toprak, bir ana gibi, iyice büyüttükten sonra yeryüzüne çıkarttı sizi. Üstünde yaşadığınız bu toprak sizleri büyüten, emziren ananızdır. Ona saldıran olursa korumak boynunuzun borcudur. Yurttaşlarınız da aynı toprağın çocukları ve sizin kardeşlerinizdir. (...) Ama sizi yaratan Tanrı, aranızdan önder olanların mayasına altın katmıştır. Onlar bunun için baş tacı olurlar. Yardımcı olarak yarattıklarının mayasına

²⁹ Platon, *Devlet*, 404b.

³⁰ Platon, *Devlet*, 405a.

³¹ Platon, *Devlet*, 410b.

³² Platon, *Devlet*, 414 b.

³³ M. A. Ağaoğulları vd., *Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 101.

gümüş, çiftçiler ve öbür işçilerin mayasına da demir ve tunç katmıştır. Aramızda bir hamur birliği olduğuna göre sizden doğan çocuklar da herhalde size benzeyeceklerdir.”³⁴

İfade edilmeye çalışıldığı üzere devletin varlığını ve birliğini korumak temel amaçtır; bu yüzden devlet için en büyük kötülük bölünme, birken birçok olma, en büyük iyilik de bütün kalma, tek olmadır. Bunu sağlamanın yolu ise adalet ve barış ilişkisini tesis etmekten geçmektedir. Üstelik devlet adamları savaşın temel nedeni olan toprak elde etme hırslarından vazgeçerler ve devleti de bilgece yönetirlerse asker sayısı ne kadar az da olsa devlet büyük bir devlet olarak varlığını sürdürüp koruyacaktır. Nitekim aşırı zenginlik ya da yoksulluk, insanlar ve devletler arasındaki anlaşmazlıkların, çatışmaların ve savaşların belli başlı nedenidir.³⁵ Ayrıca Platon devletin başındakilerin sanki başa geçmek, güç ve iktidar sahibi olmak büyük bir nimetmiş gibi kimin başa geçeceği konusunda birbirleriyle çatışmalarını da doğru bulmamaktadır. “Bir devlette başa geçenler, başa geçmeyi en az isteyenler oldu mu, dirliğin de, düzenin de en iyisi var demektir. Baştakilerin böyle olmadığı yerdeyse, tam tersine, ne dirlik vardır, ne düzen.”³⁶

Platon devletini, Fenike masalında ifade edilmeye çalışıldığı üzere soydaşlık, kardeşlik bağı üzerinden tesis etmeye çalıştığı gibi düşmana karşı olan yaklaşımını da aynı bağ üzerinden temellendirmeye çalışır. Platon’a göre Yunanlılar soydaş, akraba oldukları için diğer devletlerden farklı bir muameleye tabi tutulmalıdır. Örneğin bir Yunanlının bir başka Yunanlıyı köle etmemesi, ölümlerini soyulma geleneğinin terk edilmesi gerekir. Elde edilen topraklar yakılıp yıkılmamalı, yağmalanmamalı, evler ateşe verilmemeli, sadece o yılın ürünlerine el koymakla yetinilmelidir, böylece soydaşlar arasında kin ve nefret duygularının yeşermesine izin verilmemelidir. İşte tam da bu nedenlerden, Platon soydaşlar arasındaki anlaşmazlıkları çatışma/kavga, soydaş olmayanlar arasındaki anlaşmazlıkları savaş olarak tanımlamaktadır.³⁷ Yunanlıların kendi aralarındaki anlaşmazlıklar aslen düşmanlık bile olmayıp ikilik ya da tartışma olduğu için eninde sonunda anlaşmazlıklar son bulup barış temin edilecektir. Bir başka deyişle aynı soy birliğine sahip olanlar “bir gün barışacakmış gibi kavga edecekler”dir.³⁸

³⁴ Platon, *Devlet*, 414 d-415c.

³⁵ Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler* (İstanbul: Beta Basım Yayım, 2016), 36.

³⁶ Platon, *Devlet*, 520d.

³⁷ Platon, *Devlet*, 470b.

³⁸ Platon, *Devlet*, 471a.

Platon'un soydaşlık bağı üzerinden öngördüğü bu düşüncelerin ve muamelelerin, Kant'ta bütün insanlığa genişletilerek devletler arasında sürekli bir barış önerisine dönüştüğü söylenebilir. Zira Kant'ta devletler arasında da kimi ilkelere riayet edilir ve düşmanlık yaratabilecek unsurlar ortadan kaldırılırsa sürekli bir barışın tesis edilebileceğini düşünür. Ancak Kant, Platon gibi barışı insanların sadece soy ya da kan birliği üzerinden değil, bizzat insan olmaları ve ortak bir dünyayı paylaşan dünya yurttaşı olmaları bakımından ele alır. Kant'ın özellikle sürekli barışın başlangıç maddeleri olarak öne sürdüğü altı madde, milletler arasındaki muhtemel kin ve nefret duygularını engellemek, savaşın yok edici, cezalandırıcı, köleleştirici bir biçimde yapılmaması içindir. Özellikle bu maddelerde ifade edilenler Platon'un soydaş devletler için öne sürdüğü muameleleri hatırlatır. Kant'a göre bunlar, devletler arasında sürekli barış amacına yönelik olarak ulusların uymaları gereken altı yasaklayıcı maddedir. Bu maddeler bir yandan devletler arasındaki çatışmanın ve savaşın nedenlerini içeren ve sürekli barışın önündeki engelleri ifade ederken diğer yandan da her bir devletin hukuksal bütünlüğünün ve sivil anayasasının nasıl güvence altına alınacağını göstermektedir.³⁹

[1] İçinde gizlenmiş *-saklı- yeni bir savaş nedeni -malzemesi- bulunan hiçbir antlaşma bir barış antlaşması olamaz*. Kant'a göre bütün düşmanlıklara son verilmesi "barış", belli bir süre ara verilmesi ya da silah bırakılması ise "mütareke/ateşkes" anlamına gelir. Mütareke, savaş yapmak için zaman kazanmak ya da güç toplamak gibi bir çıkarı gözeterek ve kötü bir niyetle yapılabilir. Oysa barışın sürekli ve kalıcı olabilmesi için ileride ortaya çıkabilecek tüm savaş nedenlerini ortadan kaldıracak bir biçimde, tümüyle art niyetsiz açık ve şeffaf olarak yapılması gerekir. Bunun için geçmiş düşmanlıkları ya da kin ve nefret duygularını körükleyebilecek bilgi ve belgelere yer verilmemesi ya da bunların gün ışığına çıkartılmaması önemlidir. Yine barışın devlet adamının iktidarda kalması ya da iktidarını devam ettirmesi adına küçük hesaplar ya da oyunlarla değil, onuruna yaraşır dürüstlük, güvenilirlikte hazırlanması temin edilmelidir. Bu nedenle devlet için gerçek zafer, hangi araçla olursa olsun gücünü sürekli arttırmak olmamalı, barış, bizzat barış için ve bizzat barış adına yapılmalıdır.⁴⁰

[2] *İster küçük ister büyük hiçbir bağımsız devlet, başka herhangi bir devletin egemenliği altına miras, değişim, alım-satım ya da bağış yollarıyla hiçbir zaman geçmemelidir*. Bu maddede her devletin bağımsızlığına ve egemenliğine vurgu yapan

³⁹ Kant, "Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme", 284.

⁴⁰ Kant, "Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme", 279.

Kant, her devletin kendi kararlarını ancak kendisinin alabileceğine dikkat çeker. Bunun aksi bir durum, devletin kendi manevi kişiliğinden yoksun kalması ve bir eşya statüsüne indirgenmesi anlamına gelir. Bu ise aslen sözleşme düşüncesine, dolayısıyla da bir devletin yurttaşı olmak bakımından sahip olunan kamusal haklara aykırıdır.⁴¹

[3] *Sürekli ordular (Miles perpetuus) zamanla bütünüyle ortadan kalkmalıdır.* Kant'a göre barışın önündeki en büyük engellerden bir diğeri daimi ordulardır. Daimi bir ordu, her an savaşa hazır olan bir ordu anlamına gelir. Bu durum diğer devletlerin kendilerini sürekli olarak bir baskı ve tehdit altında hissetmelerine, asker ve silah sayılarını arttırarak birbirleriyle rekabete girmelerine, artan maliyetleri karşılamak için de savaşa girmelerine yol açabilir. Bununla birlikte Kant'a göre askerlik, ölmek ve öldürmek için para vermek anlamına geldiğinden aslında askerler devletin elinde bir araca/aygıt dönüşmekte, bu ise insanın kendi kişiliğinde bulunan insan hakkı ve onuruyla bağdaşmamaktadır. İnsana insan olarak değer verilmesi, insanın herhangi bir şeyin aracı olarak kullanılmaması gerekir.⁴² Bu durum Kant'ın ahlâki açıdan "kendi kişinde olduğu kadar başka herkesin kişisinde de, sırf araç olarak değil, aynı zamanda amaç olarak davranacak biçimde eylemde bulun" pratik buyruğuyla uyuşmayan bir eylem olarak da değerlendirilebilir.⁴³

[4] *Dış çıkarlarını gözetmek -itibarını zedelememek- için devlet, borçlanmalara girişmemelidir.* Kant'a göre devlet ekonomisi yararına yapılacak harcamalar için -örneğin yollar yapılması, ambarların açılması, yeni yerleşim bölgelerinin kurulması gibi- iç ya da dış borçlanma yapılabilir. Buna karşılık savaş için yapılacak borçlanmaların önüne geçilmesi, savaşa ayrılan harcamaların azaltılması gereklidir. Özellikle kredili borçlanmaya vurgu yapan Kant, bu yöntemin borç veren ülkenin borç alan ülke üzerinde siyasi bir üstünlük ve baskı kurmanın aracı haline dönüşebileceğine dikkat çekmektedir.⁴⁴

[5] *Hiçbir devlet, başka bir devletin anayasasına ya da hükümetine zor kullanarak karışmamalıdır.* Kısaca bu ilke, bir devletin bir başka devletin iç işlerine karışmaması, her tür müdahaleden uzak durmasını ifade eder ve her bir devletin bağımsız ve egemen olduğunu, kendi hakkındaki kararları kendisinin alması gerektiğini öne

⁴¹ Kant, "Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme", 280.

⁴² Kant, "Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme", 280-281.

⁴³ Immanuel Kant, *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. Ioanna Kuçuradi (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 1995), 47.

⁴⁴ Kant, "Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme", 281-282.

süren II. maddeyle doğrudan ilişkilidir. Ancak iç anlaşmazlıkların, anarşinin hâkim olduğu bir devlette – ki Kant bu durumu her biri devletin bütünlüğü üzerinde hak iddia edecek biçimde ikiye ayrılması olarak ifade eder- taraflardan birine diğeri aleyhine yardımda bulunmak devletin anayasasına karışmak anlamına gelmez. Zira bu durum, tümüyle anarşi ya da iç karışıklık olup devletin birlik ve bütünlüğünün olmadığı, egemenliğinden söz edilemeyeceğini imler.⁴⁵

[6] *Hiçbir devlet, savaşta, ileride barış yapılabileceği zaman, devletlerin birbirlerine karşılıklı güven duymalarını olanaksız kılacak yollara başvurmamalıdır; bu yollardan bazı örnekler şunlardır: Düşman ülkesinde suçsuz kimseleri öldürmek (Percus sores), zehirleyici maddeler kullanmak (Venefici), antlaşmalara aykırı hareket etmek, düşman uyuğunu kendi devletine karşı ihanete kışkırtmak (Perduellio).* Kant, bu yöntemlerin tümünü şerefsiz uygulamalar olarak addeder. Çünkü bunlar insan onurunu zedeleyici, şeref ve haysiyetine uygun olmayan, güven duygusunu zedeleyici her tür uygulama ve muamelelerdir. Kalıcı bir barış için bunlardan tümüyle uzak durmak gerekir. Kant'ın söz konusu görüşleri, pratikle doğrudan doğruya bağlantılıdır.⁴⁶ Bu bağlamda bu ilke, savaşın teorik sınırlarını çizmeye yönelik, bir savaş hukuku değil pratik bir barış hukuku ekseninde değerlendirilmelidir. Nitekim “akılsal temeller üzerinde teoride geçerli olan şey, pratikte de geçerlidir.”⁴⁷

Kant, uluslararası barışın hüküm sürebileceğini göstermek amacıyla hazırladığı altı ön maddeden sonra uluslararası sürekli barışın şartlarını belirleyen üç temel ve nihai maddeden söz eder. Bu maddeler barışın olduğu kadar adil bir düzenin tesis edilmesine yönelik tasarılar olarak da yorumlanabilir. Nitekim tek bir devlet içinde ve de devletler arasında barışı sağlama sorunu ve onun çözümü mantıksal olarak tek devlet içinde ve de devletler arasında da adaleti tesis etme sorunu ve çözümüne bağlıdır.

“Kant'ın barış kavramı, hem Antikite'nin hem de Ortaçağ'ın politik düşüncesini tanımlayan geleneksel *pax* ve *iustitia*, yani *barış* ve *adalet* ilişkisinin dünyevileştirilmiş bir türüdür. Kant, devlet içindeki adaleti ile devletler arasındaki tam barış arasında ilişki olduğunu iddia eder ve barış, çatışmaları düzenleyen bir sistem

⁴⁵ Kant, “Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme”, 282-283.

⁴⁶ Völker Gerhardt, “Eleştirel Bir Politika Teorisi Kant'ın Ebedi Barış Taslağı Üstüne”, *Kant Felsefesinin Politik Evreni* içinde, der. Hakan Çörekçioğlu (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), 214-215.

⁴⁷ Immanuel Kant, “Yaygın Bir Söz Üstüne: ‘Teoride Doğru Olabilir, Ama Pratikte İşe Yaramaz’”, *Kant Felsefesinin Politik Evreni* içinde, der. Hakan Çörekçioğlu (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), 56.

olarak inşa eder. Bu sistemde çatışmaları düzene sokma ölçütü, tarafların tümüne tanınan adalet gereksinimidir.⁴⁸

Devletler arasında kurulacak kalıcı bir barış durumunun temel koşulu, bütün devletlerin cumhuriyetçi olmasıdır: “Her devletin sivil anayasası cumhuriyetçi olmalıdır.”⁴⁹ Bu madde de, hükümetlerin savaşıacak ve savaşın bedelini ödeyecek halkın temsilcisi olmaları durumunda savaşa girme olasılığının azalacak olması vurgulanır. Bu nedenle de her devletin yapısının cumhuriyetçi olması gerekir. Bu madde aslen bir devletteki yurttaşlarının sahip oldukları hakları ifade eder. Cumhuriyet, insan olmak bakımından “özgürlük”, bir devletin yurttaşı olmak bakımından “yasa koyucuya/hukuka bağlılık” ve yine yurttaşların bir devletin üyeleri olmak bakımından “eşitlik” ilkelerine dayalı bir düzene karşılık gelir. Özgürlük, “başkasına zarar vermeden istediğini yapmak yetkisi değil”, fakat kişinin kendi isteğiyle kabul ettiği yasalardan başka, hiçbir yasaya uymama olanağı biçiminde tanımlanır.⁵⁰ Eşitlik ise “yurttaşlardan hiçbirinin bir başkasını hukuksal yollarla zorlamamasıdır.”⁵¹ Kanun önünde herkes eşittir, kimse bir diğerdan daha ayrıcalıklı ya da imtiyaz sahibi değildir. Bu yüzden kamu iradesi temeldir. Hukuka bağlılık ise doğrudan bir anayasa düşüncesinde yer alır. Cumhuriyetçi bir anayasa yurttaşların özgürlük, eşitlik ve bağımsızlığını güvence altına alan, yasama ve yürütme gücünün birbirinden ayrıldığı, kuvvetler ayrılığı prensibine dayanır. Dolayısıyla ancak bu üç unsuru gerçekleştirmiş bir devletin adli ve hukuk devleti olduğu söylenebilir. Kant’ın yasaları hem belirleyen hem de onlara dayanan despotik yönetimleri reddetmesinin gerekçesi de budur. Üstelik temsili olmayan bir anayasa cumhuriyetçi değildir. Kant’a göre demokraside herkes efendi olmanın peşinde olduğu için bu rejim temsili bir yönetim biçimini olanaksız kılar. Bu nedenle yönetenlerin sayısı az yönetilenlerinin sayısı ne kadar çok olursa cumhuriyetçiliğe o kadar çok yaklaşılabilir ve yapılacak reformlarla buna tümüyle ulaşılabilir. Dolayısıyla Kant, “yürütme erkinin halk yığınınına ait olduğu demokratik idareyi, en tehlikeli ve zorbalığa en açık yönetim biçimi olarak” görür.⁵² “Bu da kusursuz tek biçim olan böyle bir anayasaya erişmenin aristokraside monarşiden neden daha güç, demokrasi de ise, şiddetli bir devrimle gerçekleştirilmediği taktirde neden olanaksız olduğunu göstermektedir.”⁵³ Şu hâlde Kant yasa-

⁴⁸ Wolfgang Kersting, “Politika, Özgürlük ve Düzen: Kant’ın Politika Felsefesi”, *Kant Felsefesinin Politik Evreni* içinde, der. Hakan Çörekçioğlu (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), 78.

⁴⁹ Kant, “Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme”, 288.

⁵⁰ Aynı yer.

⁵¹ Aynı yer.

⁵² Allan W. Wood, *Kant*, çev. Aliye Kovanlıkaya (Ankara: Dost Kitabevi, 2009), 219.

⁵³ Kant, “Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme”, 291.

manın yürütme gücünden ayrı olduğu, tüm yurttaşların eşit haklara sahip olmasını temin eden, yasa koyucu ile hükümetin halkın temsilcisi olduğu anayasal bir cumhuriyeti hakka uygun tek anayasal düzen olarak değerlendirir.

İkinci nihai madde de barışın ve adaletin hüküm sürdüğü tüm devletlerin, federasyon kurmasını önerilir.⁵⁴ Kant'a göre doğa durumunda insanlar için söz konusu olan güvensizlik ve her an savaş ve çatışma tehdidi benzer bir biçimde devletler için de geçerlidir. Bu nedenle devletlerin her biri bu kendi güvenliklerini garanti altına almak amacıyla herkesin haklarını gözetken bir anayasa kurmaya istekli olabilir. İşte böyle bir teşkilat, federasyon demektir.⁵⁵ Ancak federasyon ile kastedilen tek bir devlet kurmak ya da ulusları tek bir devlet çatısı altında toplamak değil, birbirleriyle ilişkileri bakımından ulusların haklarını korumak anlamına gelir. Devletler arasında sağlanan ittifak herhangi bir devlet üzerinde baskı kurmak değil, fakat ittifaka katılan her devletin “kamu gücünün zorlamasına bağımlı olmaksızın özgürlüğünü güvence altına” almayı amaçlamaktadır.⁵⁶ Kant'a göre, “güçlü olduğu kadar aydınlanmış da olan bir ulus, özü gereği sürekli bir barışa eğilimli bir hükümet biçimi olan cumhuriyet biçiminde kurulma mutluluğuna da ererse, artık böyle bir federatif devletin ortak bir noktası, merkezi de kurulmuş olacaktır ki, öteki devletler de, Devletler Hukuku ilkelerine uygun olarak, kendi özgürlüklerini güvence altına almak üzere, bu merkeze katılabileceklerdir; bu bağlaşma böylece her gün yeni katılmalarla giderek daha da genişleyecektir.”⁵⁷

Üçüncü madde ise “dünya vatandaşlığı hukuku, evrensel konukluk (misafirlik) koşulları ile sınırlandırılmalıdır” denir.⁵⁸ Bu madde bir devletin yurttaşları bir başka devleti ziyarete gittiklerinde geçerli olması gereken evrensel misafirperverlik düşüncesiyle ilgilidir. Kant dünya vatandaşlığı ve evrensel misafirperverlik anlayışını doğrudan hukuk zemininde dile getirir. Buna göre “her yabancıya geldiği memleketinde düşmanca davranış görmemesi hakkı” vardır, çünkü herkesin yaşama hakkı temeldir. Buna ek olarak bütün insanlar yeryüzünün ortak sahipleri olmaları bakımından da yeryüzünün misafirleridir. Kant'a göre “dünya yuvarlak (küre biçiminde) olduğundan, insanlar onun üzerinde sonsuz bir biçimde dağılamazlar;

⁵⁴ Kant, “Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme”, 292. Kant benzer düşüncelerini 1784'te *Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi* ve 1793'te yazdığı *Yaygın Bir Söz Üstüne: Teoride Doğru Olabilir, Ama Pratikte İşe Yaramaz* başlıklı yazılarında da dile getirir.

⁵⁵ Kant, “Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme”, 292.

⁵⁶ Kant, “Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme”, 294.

⁵⁷ Kant, “Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme”, 294-295.

⁵⁸ Kant, “Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme”, 296.

eninde sonunda yan yana bulunmaya, bir arada yaşamaya katlanmak zorundadır.”⁵⁹ Kant’ın evrensel misafirperverlik düşüncesi, dünya yurttaşlarının insan olarak haklarına karşılık gelmektedir. Ancak misafirperverlik -Kant’ın kesinlikle onaylamadığı bir biçimde- sömürgeleşmenin bir kılıfı olarak görülmemelidir. Kant özellikle Avrupa devletlerinin yabancı devletleri ziyaret etmekle, bunun fethetme ile aynı anlama geldiğini zannederek, ölçüyü tümüyle kaçırdıklarını, buradaki yerlileri insan yerine koymadıklarını, ticaret adı altında bu ülkelere ordularını soktuklarını ve ordu gücünü baskı unsuru olarak kullandıklarını, savaş kışkırtıcılığı yaptıklarını söyleyerek insanlığın başına gelebilecek en büyük kötülöklere neden olduklarını, bu tür davranışların hiçbir şekilde evrensel barışla ve evrensel bir misafirperverlik bağdaşmadığını düşünür.⁶⁰ Dolayısıyla hiçbir ulus, yerli halk ile “özel bir antlaşmayla” izin verilmediği sürece, o halkın yaşamını sürdürdüğü “aile-ocağına”, yani kendi öz yurduna yerleşme, ordular sokma, hakkına sahip değildir. Bu durum sadece ahlâki bir mesele değil, tümüyle temel bir hak meselesidir.⁶¹ Eski zamanlarda kimi devletlerin başka devletlere medeniyet, şimdiki zamanlarda ise özgürlük ve demokrasi götürdüklerine dair söylemleri Kant’ın evrensel misafirperverlik düşüncesi çerçevesinde yeniden düşünölmeye ve yorumlanmaya muhtaçtır.

Sonuç

Ne yazık ki geçmişten günümüze insanlığın en büyük sorunu savaşlar, işgaller, katliamlar olurken en büyük özlemi de barış, huzur ve adalet olmuştur. Bu nedenle de felsefe tarihi boyunca savaş ve barış konusu filozofların gündeminden hiçbir zaman düşmemiştir. Düşünce sistemlerinde doğrudan doğruya savaşı ve barışı konu edinen ve bu konuları da hem insan doğası ve devletin ortaya çıkışıyla hem de uluslararası ilişkiler alanıyla ilgisinde dile getiren filozofların başında, Platon ile Kant gelmektedir. Platon daha ziyade barışın ve adaletin kendisinde zuhur ettiği ideal bir devletin tesis edilebileceğine, Kant ise devletler arasında sürekli bir barışın hüküm sürebileceğine yönelik önerilerde bulunur. Platon’da devlet insanların kendi kendilerine yetememesi, temel ihtiyaçlarını kendi başlarına karşılayamaması nedeniyle ortaya çıkan doğal bir kurumdur. Dolayısıyla yapay bir biçimde sözleşmeyle kurulmuş olmayıp insanın toplumsal bir varlık olmasının bir sonucudur. Her insanın kendi yapısı gereği şu ya da bu alanda farklı yeteneklere sahip olması, toplum içinde iş bölümüne, iş bölümü de mesleklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu

⁵⁹ Kant, “Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme”, 296-297.

⁶⁰ Kant, “Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme”, 297.

⁶¹ Kant, “Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme”, 296.

ise herkesin sahip olduğu yeteneğe uygun bir biçimde kendi üzerine düşen işi en iyi şekilde yapması, bir başkasının işine müdahale etmemesiyle tesis edilecek adil ve barışçıl bir düzenin zorunlu koşuludur. Bu düzeni tesis edecek yasaları koyan, akıl ile iktidar gücünü kendisinde toplayan ise filozof kraldır. Kant ise Platon'dan farklı olarak devletin doğal değil, sözleşmeye dayanan, yapay bir kurum olduğunu düşünür. Doğa durumunda potansiyel savaş tehdidi altında bulunan insanlar, hukuk düzenine geçerek haklarını yasalarla güvence altına almışlar, yani devleti inşa etmişlerdir. Bu inşa ise hem toplumsallaşmanın hem adaletin hem de barışın zorunlu koşuludur. Bununla birlikte Platon'da toplumun zamanla büyümesi, kendi kendine yetememeye başlaması, zorunlu olmayan ihtiyaçların ortaya çıkışı, daha fazla malmülk edinme tutkusu savaşın ve askerlik mesleğinin ortaya çıkış nedenidir. Dolayısıyla devletin varlık ve birliği için ordunun vazgeçilmez yeri ve önemi vardır. Platon'da savaş, devletlerin ortaya çıkışından sonra ve daha çok devletler arasında gerçekleşir. Çünkü asıl önemli olan vatandaşlar arasındaki barış ve adalettir. Nitekim ona göre aynı soydan olan devletler arasındaki anlaşmazlıklar savaş değil, sadece çatışma ya da kavgadan ibarettir. Savaşın Yunan olmayanlara karşı yapılması gerektiğini düşünen Platon, barışı sadece ulusal bir çerçevede ele almakla yetinmiş ve uluslararası barış konusuna değinmemiştir. Ancak Platon'un soydaşlar için ön gördüğü, evlerin yakılmaması, yağma ve çapulculuktan uzak durulması, köle edilmemesi gibi kimi muamelelerin doğrudan ya da birebir olmasa da Kant'ta uluslar arasında sürekli barışın ön koşulları olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Bir diğer ifadeyle Platon'un Yunanlıların kendi aralarındaki çatışmaların aslında savaş olmayıp bir gün mutlaka barışla sonuçlanacağına dair düşüncesi, Kant'ta tüm uluslar için sürekli barış projesine dönüşmüştür. Kant, Platon'dan farklı olarak başka bir devletin yönetim biçimine müdahalede bulunmamak, savaş için ayrılan bütçeleri azaltmak ve mevcut orduları zamanla ortadan kaldırmak gibi kimi önerilerde bulunur. Devletlerin cumhuriyetçi olması, devletler arasında federasyon kurulması ve evrensel misafirperverlikle ilgili görüşleriyle de Kant, özellikle uluslararası ilişkiler alanına önemli katkılarda bulunmuş, yabancı düşmanlığı, mülteci sorunu, sömürgeleşme gibi kozmopolitik meselelerin yurttaş hakları, ulusların hakları ve dünya vatandaşlarının insan olarak hakları üzerinden tartışılmasına imkân sağlamıştır. Bununla birlikte Kant'a göre barışın şartlarını yerine getirecek olanlar Platon'da olduğu gibi filozof krallar değil, politikacılar olacaktır.

Kaynakça

- Ağaoğulları M. A., D. Türk, A. Yalçinkaya, Z. Yılmaz ve F. Zabcı. *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Birand, Kâmıran. *İlkçağ Felsefesi Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1958.
- Gerhardt, Völker. "Eleştirel Bir Politika Teorisi: Kant'ın Ebedi Barış Taslağı Üstüne", *Kant Felsefesinin Politik Evreni* içinde, der. Hakan Çörekçioğlu, 205-241. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Gökberk, Macit. *Kant ile Herder'in Tarih Anlayışları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Göze, Ayferi. *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Basım Yayım, 2016.
- Hassner, Pierre. "Immanuel Kant Ahlâk ve Politika İlişkisi". *Kant Felsefesinin Politik Evreni* içinde, der. Hakan Çörekçioğlu, 81-124. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Havelock, Eric A. *Platon Filozof Şaire Karşı*, çev. Adem Beyaz. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2015.
- Kant, Immanuel. "Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme", çev. Nejat Bozkurt. *Kant: Seçilmiş Yazılar* içinde, haz. Nejat Bozkurt. İstanbul: Say Yayınları, 2005.
- Kant, Immanuel., "Yaygın Bir Söz Üstüne: "Teoride Doğru Olabilir, Ama Pratikte İşe Yaramaz"". *Kant Felsefesinin Politik Evreni* içinde, der. Hakan Çörekçioğlu, 17-56. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Kant, Immanuel. *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. Ioanna Kuçuradi. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 1995.
- Kant, Immanuel. *The Metaphysics of Morals*, trans. Mary Gregor. New York: Cambridge University Press, 1991.
- Kant, Immanuel., "Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi", çev. Uluğ Nutku. *Felsefe Yazıları Dizisi 4* içinde, ed. Selahattin Hilav. İstanbul: Yazko, 1982.
- Kersting, Wolfgang. "Politika, Özgürlük ve Düzen: Kant'ın Politika Felsefesi". *Kant Felsefesinin Politik Evreni* içinde, der. Hakan Çörekçioğlu, 57-79. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Ökten, Kaan H., "Kant'ta Barışın Yazgısallığı", *Barışın Felsefesi 200. Ölüm Yıldönümünde Kant* içinde, haz. Ioanna Kuçuradi, 119-139. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2006.
- Platon. *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.
- Platon. *Yasalar*, çev. Candan Şentuna ve Saffet Babür. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2007.
- Strauss, L. ve J. Cropsey. *History of Political Philosophy*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1987.
- Topakkaya, Arslan. "Adalet Kavramı Bağlamında Aristoteles-Platon Karşılaştırması", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2008), 27-46.
- Wood, Allan W. *Kant*, çev. Aliye Kovanlıkaya. Ankara: Dost Kitabevi, 2009.